

Олійник О.М.

*Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, здобувач*

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Нецільове використання бюджетних коштів є однією із складових економічної злочинності. Держава приділяє особливу увагу захисту економічних інтересів й охороні бюджетних правовідносин, доказом чому є різноманіття видів юридичної відповідальності, передбачених за їх порушення: дисциплінарна, фінансово-правова, адміністративна. За вчинення найбільш суспільно небезпечних дій у сфері нецільового використання бюджетних коштів передбачена кримінальна відповідальність, зокрема у статтях 210 і 211 КК України.

Вказані злочини є, на жаль, супутниками розвитку сучасної української держави, вони поширені у багатьох сферах, наприклад, медичній, освітянській, правоохоронній тощо. На окрему увагу заслуговує військова сфера, де нецільове використання бюджетних коштів також достатньо поширене. Враховуючи складність й багатоаспектність вказаного феномену, виділимо істотні ознаки нецільового використання бюджетних коштів у Збройних Силах України (далі – ЗС України) як малодослідженого явища реальної дійсності, що у сукупності обумовлюють актуальність його кримінологічного дослідження.

1. *Широка поширеність* у різних напрямках діяльності ЗС України. Доказом цьому є матеріали ревізій фінансово-господарської діяльності Міністерства оборони України (далі – МО України), в тому числі щодо дотримання вимог бюджетного законодавства, проведених Держфінінспекцією у 2012–2013 роках. Так, аналіз й узагальнення цих документів показав, що фактично такі порушення мають місце з боку багатьох розпорядників бюджетних коштів (у 2013 р. виділено 134 розпорядники, не раху-

ючи інші підприємства, що фактично знаходяться в управлінні МО України). Більше того, різні порушення бюджетного законодавства простежуються при виконанні майже всіх 15 бюджетних програм, які стосуються: утримання особового складу; медичного лікування та санаторного забезпечення; закупівлі й модернізації озброєння і військової техніки; будівництва та капітального ремонту військових об'єктів; будівництва (придбання) службового житла для військовослужбовців та ін.

2. *Високий рівень латентності* злочинів, передбачених статтями 210 і 211 КК України, які вчиняються у військовій сфері. Поширеність вказаних кримінальних посягань жодним чином не кореспондується із показниками кримінально-правової статистики. Так, реєстрація МВС України злочинів за ст. 210 КК України скоротилась з 145 у 2005 р. до 45 – у 2013 р. Ще скромніше виглядає облік кримінальних посягань за ст. 211 КК України: якщо у 2005 р. було зафіксовано 14 злочинів, то останніми роками цей злочин взагалі не реєструється. Все це свідчить про високий рівень прихованості таких злочинів, що заслуговує на вивчення цього питання в межах окремих наукових публікацій.

3. *Значна «ціна» бюджетних злочинів*, тобто збитки, які завдаються суспільству взагалі та ЗС України, зокрема. На перший погляд, соціальна й матеріальна шкода від нецільового використання бюджетних коштів є слабковідчутною, що пояснюється відсутністю потерпілих від таких злочинів та скарг від них. Однак все є набагато складніше: жертвою цього різновиду економічної злочинності є українська держава і суспільство у цілому, а відтак – і кожний громадянин України. Такі злочини підривають обороноздатність України, збільшують ризики для національної безпеки країни, сприяють уповільненню темпів й досягненню намічених цілей щодо глибинного реформування української армії. Доказом цьому є такі цифри: Дерфінінспекцією відповідними перевірками встановлено фактів нецільового та неефективного управління активами МО України протягом 2010–2012 рр. на загальну суму 1,3 млрд грн, у тому числі таких, що призвели до збитків, на суму понад 200 млн грн. Але виявлені порушення є «верхівкою айсбер-

гу» бюджетних злочинів ЗС України, значна частина яких знаходиться поза увагою як правоохоронних, контролюючих органів, так і дослідників.

4. *Організований характер* вказаної групи злочинів. За словами відомого російського кримінолога В.В. Лунєєва, економічна злочинність та її окремі різновиди є по суті організованими та *елітарними*, оскільки їм властиві такі ознаки, як: високий соціальний статус їх суб'єктів (особливо військові начальники центрального апарату ЗС України, представники Департаменту фінансів МО України); інтелектуальний спосіб вчинення бюджетних злочинів, різноманіття засобів, що використовуються для досягнення корисливої мети; поблажливе і навіть бережне відношення влади до злочинів у бюджетній сфері ЗС України через корупційні зв'язки як у площині відносин між службовими особами військової сфери, так і між ними та представниками інших владних урядових та правоохоронних структур (пояснюється відсутністю резонансних і гучних кримінальних розслідувань у цій сфері, «м'якістю» реагування на чисельні зловживання державними фінансами та притягнення винних не до кримінальної, а переважно до дисциплінарної чи максимум до адміністративної відповідальності) [1, с.468].

5. *Нецільове використання бюджетних коштів у ЗС України* є окремою специфічною *технологією кримінального збагачення*. Це обумовлюється тим, що злочинам у сфері бюджетних правовідносин властиве різноманіття способів їх вчинення. Найбільш поширеними серед них є: використання бюджетних коштів на цілі, що не передбачені бюджетним законодавством, або із перевищенням затверджених обсягів; здійснення видатків бюджету без або із перевищенням встановлених бюджетних призначень; надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень чи з їх перевищенням; видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження або збільшують витрати бюджету тощо [3, с.298–317].

6. *Тісний зв'язок злочинів у бюджетній сфері з іншими видами злочинної діяльності*. Наукові дослідження на вказану про-

блематику, слідча й судова практика свідчать, що так звані предикатні злочини, передбачені статтями 210 і 211 КК України досить часто вчиняються у сукупності з іншими супутніми злочинами. Іноді кваліфікація нецільового використання бюджетних коштів, включаючи військову сферу, здійснюється виключно за статтями суміжних злочинів (статті 191, 364–366 КК України) [2]. До речі, це є й однією з причин латентності і низької реєстрації вказаних предикатних бюджетних злочинів.

7. Нецільове використання бюджетних коштів у військовій сфері зумовлюється низкою взаємопов'язаних криміногенних детермінантів організаційно-управлінського, правового, соціально-економічного, морально-психологічного, ідеологічного, технічного та іншого характеру.

8. Враховуючи різноманіття способів вчинення даного виду економічних злочинів у військовій сфері, а також їх так званий полідетермінантний характер, це вимагає вироблення науково обґрунтованих, конкретних, адресних й економічно доцільних заходів із запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів у ЗС України.

Звичайно, цей перелік не є вичерпним, існують й інші ознаки й властивості даного виду злочинів, однак вони потребують додаткового вивчення в межах наступних наукових публікацій.

1. Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии. Особенная часть : учебник / В.В. Лунеев. – в 2 т. – Т. 2. – М. : Юрайт, 2013. – 872 с.
2. Левицький О. Правозахисна діяльність у сфері бюджетного законодавства – один із головних пріоритетів роботи прокуратури Кіровоградщини / О. Левицький // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – № 1. – С. 96–100.
3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова та ін. – 5-те вид., допов. – у 2 т. – Т. 2 : Особлива частина. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.